Faculty of Letters Journal of Social Sciences

| cujos.cumhuriyet.edu.tr | Founded: 1982 Available online, ISSN: 1305-5143 Publisher: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

The Crisis of Modern Morality and Social Conditions of Practical Rationality in After Virtue

Özlem Denli[a,*]

**Corresponding author*

Research Article

History

Received: 10/04/2026
Accepted: 27/04/2026

ABSTRACT

This article examines After Virtue: A Study in Moral Theory by Alasdair MacIntyre in terms of its diagnosis of the moral disorder characterizing modern societies as well as the conditions under which practical rationality can be sustained. The argument unfolds in two critical and one constructive moment. First, the article examines the cultural of emotivism that is characterized by interminable arguments on morality, and the manipulative function of moral language. This outlook is contextualized within the failure of modern moral theory to provide rational justification for objective morality. Second, the discussion focuses on the strains exerted on practices by the institutions they are embedded in, as well as by the surrounding institutions of modern society. In these settings dominated by instrumental rationality, the goods internal to practices can be sidelined or marginalized Third, the focus is shifted to the constructive moment. On this level, the concepts of internal goods, virtue, and narrative unity function in unison to identify contexts in which agents recognize goods and order their commitments in historically extended traditions of argument.
Key Words: MacIntyre, Virtue, Practice, Narrative, Tradition, Morality.

Copyright

This work is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International License

Erdem Peşinde'de Modern Ahlakın Krizi ve Pratik Rasyonalitenin Toplumsal Koşulları

ÖZ

Bu makale, Alasdair MacIntyre'ın Erdem Peşinde: Bir Ahlak Teorisi Çalışması adlı eserini, modern toplumlarda ahlaksal muhakemenin neden parçalanmış bir görünüm sergilediğine dair teşhisi ve pratik rasyonalitenin hangi koşullar altında sürdürülebileceği sorusu çerçevesinde ele almaktadır. Çalışma, argümanı iki eleştirel ve bir kurucu moment halinde izler. İlk olarak duyguculuğun kültürel egemenliği incelenir. Modern ahlak tartışmalarının sonlanmaz karakteri, paylaşılan gerekçelendirme ölçütlerinin kaybına bağlanır. Bu çerçevede duyguculuk, yalnızca bir anlam kuramı değil, ahlak dilinin fiilen nasıl işlediğine dair sosyolojik bir betimleme olarak değerlendirilir. Ahlaksal iddialar rasyonel görünümünü korusa da ortak bir muhakeme ufkunun yokluğunda giderek manipülatif bir işleve bürünür. İkinci adımda bu durumun tarihsel ve toplumsal derinliği gösterilir. Aydınlanma'nın teleolojiden koparak evrensel ve gayri şahsi kurallar aracılığıyla normatif bağlayıcılık üretme girişimi, iyiye ilişkin akıl yürütmeyi onu taşıyan yaşam biçimlerinden ayırmıştır. Ayrıca pratiklerin kurumsal ve bürokratik düzenekler içine yerleşmesi, içsel iyilerin geri plana itilmesine ve gerekçelendirme alanının daralmasına yol açmıştır. Böylece pratik rasyonalitenin toplumsal dayanakları zayıflamıştır. Son olarak makale kurucu momente yönelir. Pratik, içsel iyi, erdem, anlatısal bütünlük ve gelenek kavramları birlikte, faillerin iyileri tanıyabildikleri ve bağlılıklarını tarihsel olarak süreklilik taşıyan tartışmalar içinde düzenleyebildikleri bağlamları görünür kılar. Bu çerçevede eser, yeni bir normatif sistem sunmaktan çok, modernliğin sınırları içinde rasyonel ahlaki yaşamın hâlâ nerelerde mümkün olabildiğini haritalandıran bir girişim olarak okunur.
Anahtar Kelimeler: MacIntye, Erdem, Pratik, Anlatı, Gelenek, Ahlak.

[a] *fselim@cumhuriyet.edu.tr* *0000-0003-2576-4499*

How to Cite: Denli Ö,(2026) The Crisis of Modern Morality and Social Conditions of Practical Rationality in After Virtue, *CUJOSS*, Erdem / MacIntyre'ın Peşinde – Alasdair MacIntyre Özel Sayısı: 47-55.

Giriş

Erdem Peşinde: Bir Ahlak Teorisi Çalışması, yayımlandığı tarihten bu yana modern ahlak felsefesi eleştirisinin en fazla tartışma yaratan ve en yaygın etkiye sahip yapıtlardan biri olmuştur. Bu ilgi, yalnızca metnin polemik gücünden değil, aynı zamanda MacIntyre'ın düşünsel serüveni içinde işgal ettiği özel konumdan kaynaklanır. MacIntyre'ın entelektüel biyografisi, Marksizm, Aristotelesçilik ve Thomasçı Katoliklik gibi farklı kuramsal pozisyonlar arasında belirgin kırılmalar içerir. Erdem Peşinde çoğu zaman söz konusu kırılmaların düğüm noktası olarak değerlendirilmiştir (Knight, 1998; Knight, 2007; Lutz, 2004; Murphy, 2003). Bu anlamda eser, MacIntyre düşüncesinin genel doğrultusu içinde farklı kuramsal yönelimlerin yeniden düzenlendiği kurucu bir eşik olarak anlaşılabilir.

Erdem Peşinde üzerine oluşan literatür büyük ölçüde iki ana eğilim etrafında şekillenir. Bunlardan ilki, metni Aristotelesçi ya da erdem temelli bir normatif projenin başlangıcı şeklinde anlar ve düşünürün sonraki

çalışmalarıyla birlikte tutarlı bir gelişim güzergahının ilk aşaması sayar (Hursthouse, 1999; Foot, 2001; Porter, 2003). İkinci eğilim ise modern ahlak söyleminin içsel çelişkilerini açığa çıkaran tarihsel-sosyolojik teşhisi metnin merkezine yerleştirir. Bu okuma, metinde hem MacIntyre'ın sosyolojik duyarlılıklarını koruyan hem de daha sonra sistematikleşecek yönelimlere açılan bir örüntü tespit eder (Bernstein, 1991; Knight, 1998; Knight, 2007; McMylor, 1994; McMylor, 2020). Örneğin Kelvin Knight için eser MacIntyre'ın düşüncesinde hem kopuş hem de süreklilik barındıran bir safhadır: Bir yandan radikal modernlik eleştirisi muhafaza edilirken, diğer yandan bu eleştirinin Aristotelesçi bir yeniden kuruluş doğrultusunda nasıl derinleştirilebileceğini gösterilir (Knight, 1998: 8–9; Knight, 2007: 143–149). Christopher Lutz ise, henüz tam anlamıyla sistematikleşmemiş de olsa, daha sonra geliştirilecek rasyonalite anlayışının pratik, anlatı ve gelenek kavramları aracılığıyla metinde fiilen işlediğini söyler (Lutz, 2012: 186). Bu yaklaşım, Erdem Peşinde'yi kapsamlı bir teorik inşanın ön aşamasına indirgemeksizin, kendi içinde yeterli yoğunluğa sahip bir bütün olarak anlamayı mümkün kılar. Bu anlamda Erdem Peşinde, modern ahlaki söylemin güncel görünümünü ve bu görünüm içinde açığa çıkan kavramsal imkânları düşünmeye açarak güncelliğini korur.

Bu makale, söz konusu imkânları belirli bir okuma hattı içinde değerlendirerek, Erdem Peşinde'yi modern ahlaki söylemin çözülmesine yönelik bir teşhis metni olarak konumlandırır. Mevcut literatürde bu teşhisin pratik rasyonalite ekseninde sistematik biçimde incelendiği çalışmaların sınırlı kalması, metnin belirli bir analitik odak etrafında yeniden değerlendirilmesini anlamlı kılar. Makalenin amacı, MacIntyre'ın modern ahlaka ilişkin teşhisini pratik rasyonalitenin toplumsal koşulları temelinde yeniden yorumlamak ve kuramsal işleyişini açıklığa kavuşturmaktır. Belirlenen amaç doğrultusunda, argüman örgüsünü kendi iç bütünlüğü içinde kavramaya yönelik metin içi çözümleme ve analitik yeniden yapılandırma yöntemi benimsenmektedir. Çalışmada, modern toplumların ahlaki görünümünün nasıl teşhis edildiği, bu teşhisin ne doğrultuda derinleştirildiği ve hangi kurucu doğrultulara açıldığı, pratik akıl yürütme merkeze alınarak analiz edilir. Erdem Peşinde'nin modern ahlak söylemine odaklanan bir teşhis olarak okunması, metnin iç bütünlük taşıyan karakterinin de altını çizer. Bu doğrultuda çalışma Erdem Peşinde ile sınırlandırılmakta; MacIntyre'ın diğer yapıtları kapsam dışında bırakılmaktadır.

Makale, Erdem Peşinde'nin argüman hattını üçlü bir izlek halinde yeniden kurmayı amaçlar. İlk izlek, modern ahlak felsefesinin evrensel ve gayri şahsi ilkeler üretme girişiminin, bu ilkeleri anlaşılır ve rasyonel kılan tarihsel ve toplumsal ufuklardan kopmasını tahlil eder. İkinci izlek, modern dünyada iyiye dair akıl yürütmeyi taşıyan ortak yaşam formları ve paylaşılan faaliyet alanlarının çözülmesinin, rasyonel değerlendirme ölçütlerini nasıl belirsizleştirdiğine odaklanır. Üçüncü izlek ise bu tür akıl yürütmenin hangi pratikler, hangi karakter nitelikleri ve hangi tarihsel süreklilikler içinde işlerlik kazandığı sorusuna cevap arar. Bunlardan ilk ikisi, Lutz'un adlandırmasıyla eleştirel argümanı karşılarken, üçüncüsü kurucu boyutu temsil eder (Lutz, 2012). Ancak bu ayrım analitiktir; eleştirel ve kurucu argümanların devamlılığını gözeterek, tekil bir analiz yapısının farklı uğraklarını ayırt etmeyi amaçlar.

Çalışma, birbirini gerektiren kavramsal adımlar üzerinden ilerler. İlk aşamada modern ahlak krizinin kültürel boyutunu betimleyen duyguculuk, duygucu benlik ve paylaşılan rasyonel ölçütlerin kaybedilmesi konu edilir. İzleyen bölümde, bahsedilen durumun tarihsel arka planı belirginleşir: Aydınlanmanın teleolojiden koparak, evrensel bağlayıcılığa sahip kurallar üretme çabası, ahlaki muhakemenin alanını daraltan, kural temelli bir anlayış inşa etmiştir. Devamında tartışma, pratikleri kuşatan daha geniş kurumsal düzleme taşınır; bürokratik ve yönetsel rasyonalitenin egemenliği altında pratiklere içkin iyilerin kırılganlaşması, yerleşik gerekçelendirmelerin ikincilleşmesi ve kişinin bağlılıklarıyla temasını yitirerek dışsallaşması vurgulanır. Kurucu boyutunun belirginleştiği son aşamada, eleştirel teşhisin görünür kıldığı açılımlar incelenir. Makalede verilen sayfa numaraları Erdem Peşinde: Bir Ahlak Teorisi Çalışması'nın 2019 tarihli Vakıfbank Kültür Yayınları, Muttalip Özcan çevirisine atıf yapmaktadır.

MacIntyre'ın modern ahlak eleştirisi, ahlak krizini pratik akıl yürütmenin dayanaklarındaki aşınması üzerinden düşünür. Bu teşhisin ilk görünümü, modern ahlak krizinin kültürel görünümleri üzerinden izlenebilir.

Modern Ahlak Krizinin Kültürel Görünümü

Erdem Peşinde, yazarının peşinen "rahatsız edici" olarak nitelediği bir kurgu ile başlar: Farz edelim ki doğa bilimlerinde büyük bir yıkım yaşanmıştır. Bilimsel kurumlar çökmüş, kuramsal çerçeveler dağılmış, teknik terimler ve formüller bağlamlarından kopmuş halde kullanımda kalmıştır. İnsanlar eski bilimin dilini kullanarak konuşmakta, yıkımdan geriye kalan parçaları bilim kabul etmektedirler. Günümüz dünyasında ahlak dilinin bu kurguya benzer bir karmaşa içinde olduğu fikri, Erdem Peşinde'nin temel tezlerinden birisini teşkil eder. MacIntyre'a göre modern toplumlarda pratik akıl yürütmenin dayanakları büyük ölçüde kaybedilmiş, elimizde sadece geçmişten miras alınan, fakat içinde anlam kazandıkları bütünlükten yoksun fragmanlar kalmıştır (EP: 25–27). Elbette kastedilen ahlak dili ve yargısının tamamen ortadan kalkması değildir. Günlük hayatımızda erdem, hak, ödev, adalet gibi kelimeleri büyük bir ciddiyetle kullanmaya devam ediyoruz. Modern dünyada ahlak yargısının yerini öznel tercih ve isteklerin apaçık dile getirildiği bir dile bıraktığı da söylenemez. MacIntyre'ın ifadesiyle, günümüzde ahlaki

değerlendirmelerin rasyonel ve gayri kişisel olduğu kabul edilmekte, görüşler de çoğu zaman buna uygun bir tarzda sunulmaktadır (EP: 37). Yine de her biri kendi içinde mantıksal geçerliliğe sahip fikirler arasındaki anlaşmazlıklar, sonuca ulaşmaksızın sürüp gitmektedirler (EP: 36). Dolayısıyla modern ahlak tartışmaları, rasyonel ölçütler aracılığıyla sonuca bağlanamayan tipte uzlaşmazlıklar üretmektedir.

Modern dünyada ahlak tartışmalarının sonlanmaz niteliği, MacIntyre'ın analizinde liberal çoğulculukla açıklanamayacak, daha kökten bir durumu tarif eder. Rakip görüşlerden öncüllere doğru ilerledikçe (ya da geri çekildikçe), birini diğerine üstün kılacak rasyonel ölçütlerin bulunmadığı gerçeğiyle karşılaşılır (EP: 36–39). Bu öncüller, farklı tarihsel kökenlerden beslenen ve birbirinden ayrışan normatif içeriklerle kurulmuştur; modern dünya ise bunları, geçmişte onlara belirli bir anlam ve işlev kazandıran teorik ve pratik çerçevelerden ayırarak devralmıştır. Bu nedenle sorun, farklı öncüllerin ortak bir ölçüt altında değerlendirilememesinde, başka bir deyişle "kavramsal ortak-ölçülemezlik"te yatar (EP: 36–39). Nihayetinde anlaşmazlıklar ancak rasyonel temellendirmeye dayanmayan tercihlerle sonlandırılabilir (EP: 39). Keyfilik, görüşlerin dile getirilme tarzında değil, onları çevreleyen yapısal koşullardadır.

Duyguculuk: Ahlak Dilinin Dönüşümü ve Duygucu Benlik

Modern ahlak felsefesinde duyguların ahlaki yargılardaki rolü, çoğu zaman David Hume'un görüşleriyle ilişkilendirilmiştir (Baier, 1991; Gill, 2006). Erdem Peşinde ise duyguculuğu Hume'un kuramından yola çıkarak değil, modern ahlaki söylemin çözülüşünü vurgulayan bir metaetik yaklaşımla ele alır. MacIntyre'ın tanımıyla duyguculuk ister geçmişte ister günümüzde olsun, nesnel bir ahlaklılığın rasyonel temellendirilmesine yönelik her girişimin başarısızlığa mahkûm olduğu düşüncesine dayanır (EP: 42). Ahlak yargısı bildiren tümceler de aslında onaylama, reddetme ve tercih bildirme işlevi görürler. Söz gelimi, "Bu iyidir" tümcesinin belirttiği ahlak yargısı, "Ben bunu onaylıyorum, sen de onayla" tümcesinden farklı değildir (EP: 43). MacIntyre anlama dair bir kuram olarak itibarını büyük ölçüde yitirmiş duyguculuğu, ahlak dilinin kullanımına odaklanarak yeniden yorumlar ve esasen modern ahlakın fiili durumunu betimlemek için kullanır (EP: 54; Lutz, 2004: 82-83). Demek ki düşürürün duyguculuğa ilgisi, kuramsal anlamda doğruluğu ya da yanlışlığından çok, günümüz dünyasında ahlakın görünümünü yansıtma kapasitesinden kaynaklanır (Knight, 1998: 7). Bu görünümlerden en önemlisi, duygucu ahlak dilinin fiilen güdümleyici (manipülatif) bir işlev görmesidir. Ahlaki argüman aynı anda hem rasyonel güçlerin icrasına hem de öznel tercihlerin dile getirilmesine karşılık düşen, tutarsız bir içerik kazanmıştır (EP: 41,135). Ahlak yargılarının nesnel temellere dayandığı iddiası sürdürülse bile, onu haklı kılacak ortak ölçütler mevcut değildir; dolayısıyla sunulan açıklamalar, karşıdakinin tutum ve tercihlerini etkilemeye dönük söylemsel stratejilerden ayırt edilemez hale gelir (D'Andrea, 2006: 232). Duygucu dil, ikna etmeye değil yönlendirmeye, temellendirme sunmaya değil onay üretmeye yönelir. Böylelikle ahlak dilinin toplumsal işlevi de yeniden şekillenir.

Modern birey ya da MacIntyre'ın adlandırmasıyla "duygucu benlik", aynı kültürel bağlamda şekillenen bir ahlaki fail tipidir. Özerk ve rasyonel özne tasarımının ahlak alanındaki karşılığı sayılabilecek bu benlik, zorunlu kimliklerden sıyrılmış, bağlanımlarını ve ahlaki taahhütlerini seçen, evrensel ve soyut bir bakış açısından yargıda bulunabilen bir varlık olarak tasavvur edilir (EP: 74–76). Bu anlayışta fail, kendisini tercihlerini serbestçe belirleyen bir irade olarak kavrar; ahlak yargıları da failin kim olduğu ya da hangi yaşam biçimi içinde yer aldığı sorularından bağımsız biçimde belirlenebilir hale gelir. MacIntyre'ın Homerik toplum, Klasik Yunan ve Ortaçağ incelemesinin gösterdiği gibi, modernlik öncesi biçimlerin ortak yanı, benliğin ahlaki anlamının verili ilişkiler içinde yerleşik olmasıdır. Modern duygucu benlik ise bu tür belirlenimlerden soyutlanmış bir faildir. Ahlak yargılarını onaylama ve reddetme yönünde işleyen öneriler şeklinde deneyimler ve ahlaki uzlaşmazlıkları öznel tercihlerin çatışması olarak yaşar (EP: 74–79). Bu nedenle modern ahlak krizinin kurbanı değil, bizatihi taşıyıcısıdır (Knight, 1998: 8). Ahlak tartışmalarının sonlanmazlığı ve rasyonel ölçüt eksikliği, bu benlik tasarımının doğal eşlikçileridir.

Duyguculuk modern toplumlardaki ahlaki düzensizliğin en yalın yansıması da olsa, MacIntyre'a göre derinde yatan kriz, Aydınlanma'nın ahlak projesinin süregelen başarısızlığıdır (Horton & Mendus, 1994: 6). Rasyonellik ve gayri kişisellik iddialarının karşılanamaması da aynı sürecin dışa vurumudur. Ahlak yargılarının neden paylaşılan rasyonel ölçütlerden yoksun kaldığını ve ahlakın neden kurallar ile tercihler arasında sıkıştığını kavrayabilmek için, Aydınlanmanın ahlaka evrensel bir dayanak sağlama girişiminin hangi varsayımlara dayandığını ve neden kendi hedeflerine ulaşamadığına bakmak gerekir.

Aydınlanma ve Teleolojinin Terk Edilmesi

MacIntyre için duygucu kültürün egemenliğini Aydınlanma sonrası bir olgudur. Bu konumlandırma, basit bir kronolojik sıralamadan ibaret kalmayan ve iyiye ilişkin akıl yürütmenin dayandığı ortak ufukların kaybına işaret eden bir teşhistir (Horton & Mendus, 1994: 2–3). Açılıştaki kurgunun terimleriyle söylersek, günümüz toplumlarında yaşanan şey, eski normatif düzenin erozyona uğraması fakat onun yerini alabilecek bütünlüklü bir alternatifin doğamamasıdır. Bütünlüklü muhakeme geleneklerinden duyguculuğa uzanan süreci belirleyen temel unsur ise, Aydınlanmanın evrensel ilkeler aracılığıyla rasyonel uzlaşma üretme projesinin sonuçsuz kalmasıdır. MacIntyre'a göre Kant, Diderot,

Bentham, Hume gibi düşünürler, ahlakı gelenekten, teolojiden ve yerleşik yaşam biçimlerinden bağımsız ve rasyonel temellendirme çabası içinde yer almışlardır. Bununla beraber Erdem Peşinde, Aydınlanma felsefesini birleşik bir doktrine indirgemez; her kuram ailesi, öncülleri ve argüman yapıları bakımından ayrıntılarıyla incelenir. Düşünüre göre tüm farklılıklarına rağmen bu kuramlar iki yerde ortaklaşırlar: Ahlak nesnel ve gayri şahsi nitelikte kabul edilir ve ahlaki rasyonalite, özünde, teleolojinin ve Aristotelesçiliğin reddedildiği bir temelde kurgulanır (EP: 112-113). MacIntyre, Nicomachean Ethics'i izleyerek "geniş anlamda Aristotelesçi" olarak tarif ettiği ahlak şemasını şu üç temel unsur üzerinden yeniden inşa eder:

> Olan-insan: Belirli arzulara ve alışkanlıklara sahip, henüz yetkinleşmemiş bir varlık olarak insan
>
> Asıl-doğasının-farkına-vardığında-olabilecek-insan: İnsanın telos'una uygun biçimde geliştiğinde olabileceği insan tasarımıdır.
>
> Etik kurallar ve erdemler (EP: 11, 109).

Bu şema teleolojiktir ve içsel mantığı, "olan" insan ile telos'una ulaşmış insan arasındaki ayrıma dayanır. Etik, tam da bu iki durum arasındaki mesafede iş görür; erdemleri öğütleyen ve zaafları yasaklayan yönlendirmeler aracılığıyla istek ve duyguların belirli bir yaşam formu içinde dönüştürülmesini amaçlar. Telos, yaşamın dışında ya da sonunda erişilecek bir hedef değil, insan hayatının bütünlüğü içinde gerçekleştirilebilen bir iyiye yönelişi adlandırır (EP: 318). Böylece insan yaşamı, öznenin belirli roller üstlendiği ve eylemlerinin bütünlük içinde anlam kazandığı bir süreç halinde düşünülür.

Erdem Peşinde'de Aristoteles, "birçok öncelini ve ardılını değişik başarı dereceleri ile birbirine eklemleyen" bir düşünür olarak konumlandırılır (EP: 257). MacIntyre'ın "klasik" addettiği bu gelenek, Homerik toplumdan Ortaçağ Hristiyan düşüncesine uzanan bir süreklilik içinde dönüşerek devam etmiş, ahlak yargısını paylaşılan pratikler içinde anlamlandırmıştır (EP: Bölüm 12, 13). Eserin amaçları açısından Aristoteles'in ayrıcalıklı yeri, düğüm noktasında yer aldığı klasik geleneği temsil gücünde yatar. Aristotelesçi şemanın reddedilmesi de özünde, teleoloji temelinde şekillenen klasik geleneğin terk edilmesi anlamına gelmiştir. MacIntyre'a göre, klasik gelenekten uzaklaşılmasıyla beraber Aydınlanmanın ahlak projesi, bir tarafta insan doğasının diğer tarafta ahlak kurallarının yer aldığı kendine özgü ikili bir şema ortaya çıkarmıştır (EP: 113). İçerikçe birbirinden oldukça farklı olmakla birlikte her biri evrensellik savı taşıyan insan doğası tasarımlarından hareket eden düşünürler, bu tasarımlara uygun kural dizileri geliştirmiştir (EP: 108, 109). Telos'un devreden çıkarılmasıyla birlikte bu kurallar, evrensel geçerliliğe sahip normlar gibi kavranmaya başlanmıştır. MacIntyre'a göre Aydınlanma filozoflarının kuramları art arda gelen bir başarısızlık silsilesidir. Ancak tekil sistemlere özgü çelişkilerden daha önemlisi, belirlenen kural ve ilkelerin birbirleriyle bağdaşmaz karakteridir (EP: 105). Öncüllerin ortak-ölçülemezliği, her biri kendi içinde tutarlı görünen sistemler arasında rasyonel tercih yapmayı imkansızlaştırır (EP: 139). Sonuçta "hangi kurala uymalıyım?" sorusu, rasyonel temellendirme meselesi olmaktan çıkarak bireysel tercihe indirgenir. Bu nedenle Aydınlanmanın ahlak projesi, nihayetinde duyguculuğa açılan, yapısal bir imkânsızlığın ifadesidir.

Aristotelesçi gelenekte ise iyiye ilişkin muhakeme, belirli pratikler ve telos doğrultusunda tutarlılık kazanan bir yaşama içkindir; failin kim olduğu, amaçları ve yaşamına anlam kazandıran anlatısal çerçevelerden bağımsız düşünülemez. Aydınlanmayla birlikte bu bütünlük dağılır ve ahlak, evrensel geçerlilik iddiasındaki kuralların otoritesinden dayalı ayrı bir alana dönüştürülür. Bu dönüşüme, kurallar bir kez belirlendikten sonra uygulanmalarının ilkesel bir sorun teşkil etmeyeceği varsayımı eşlik eder (EP: 94). Böylece sıradan insanlar için ahlaki muhakeme, büyük ölçüde, evrensel bağlayıcılığa sahip olduğu kabul edilen ilkelerin uygulanmasına indirgenir.

MacIntyre modern ahlak krizinin kaynağını, ahlak yargılarını bağlayıcı kılan ortak yaşam biçimlerinin çözülmesinde görür. Erdem Peşinde'nin eleştirel izleği, modern ahlak söyleminin parçalı yapısını, muhakemenin yerleşik olduğu pratiklerin ve tarihsel zeminlerin kaybı üzerinden analiz eder. Bu noktada başlangıçtaki metafor daha açık bir anlam kazanır: Parçalanan yalnızca normatif kavramların içeriği değil, onları taşıyan toplumsal bağlardır (Lutz, 2012: 44–47). Kurucu izlek bu teşhisi izleyerek, "insan için iyi olanın ne olduğuna dair ortak bir anlayışın" nasıl hayata geçirilebileceğini sorgular (EP: 10). MacIntyre bu amaçla Aristotelesçi geleneği yeniden yorumlar. Teleolojik şema korunur, ancak insanın özsel yetkinliğine dayalı anlayış dönüştürülür (Horton & Mendus, 1994: 7). Knight'ın vurguladığı üzere burada amaç, teleolojiyi metafizik biyolojiden ayırarak pratikler içinde temellendirmektir (Knight 1998: 9; Knight 2020: 115–116). Bu doğrultuda modern ahlak krizini aşmak, iyiye yönelişi somut etkinlikler içinde yeniden kurmayı gerektirir. Belirleyici soru, bu yönelişi mümkün kılan etkinlik biçimlerinin, yani pratiklerin, ne olduğudur.

Pratikler, Kurumlar ve İçsel İyiler

Erdem Peşinde'de pratik en genel anlamıyla, "toplumsal olarak oluşturulmuş, dayanışmacı insani bir etkinlik biçimi"dir (EP: 324). Pratiklere katılma yoluyla, yalnızca söz konusu etkinlikte "yer almanın getireceği deneyimle" tanınıp, geçekleştirilebilen amaçlar ve başarı standartlarına ulaşılır (EP: 326). MacIntyre'ın "içsel iyiler" olarak adlandırdığı amaç ve standartlar, dışarıdan dayatılmayan, pratiğin zaman içinde şekillenen iç mantığına bağlı kriterlerdir. "Dışsal iyiler" ise güç, saygınlık, para gibi getirilerdir. Bunların pratiklerle bağı rastlantısaldır ve belirli bir pratiğe katılmak dışında pek çok farklı yoldan elde edilebilirler (EP: 326). MacIntyre'ın

kendi örneğine başvurarak açıklarsak, şekerle ödüllendirilmek istediği için satranç oynayan bir çocuk, sadece bazı durumlarda kazanmayı hedefleyecek ve yapabildiğinde hileye başvuracaktır. Bu aşamada çocuğun motivasyonu, dışsal iyiler düzeyinde kalır. Çocuk kendisini oyunda üstünlüğe götürecek analitik akıl yürütme, stratejik imgeleme ve mücadeleye yoğunlaşma gibi yetileri kazanmak için nedenler bulduğunda, içsel iyilere yöneliştен söz edilebilir (EP: 325, 326). Pratikler dahilinde üstünlük mücadelesi de dışsal iyiler için rekabetten farklı, özgün bir içerik kazanır. MacIntyre'ın tarifiyle dışsal iyiler, sıfır toplamlı bireysel kazançlar iken içsel iyiler, pratiğe katılan topluluğun tüm mensuplarının ortak kazanımıdır ve sadece ortak katılım yoluyla varlık kazanır (EP: 329). Satrançta stratejik derinlik, tıpta tanısal muhakeme ya da bilimsel araştırmada açıklayıcı güç gibi içsel iyiler, tekil bir failin katkısı olmakla kalmaz, ortaklaşa yürütülen pratiklerin tarihselliği içinde oluşmuş üstünlük standartlarının sürdürülmesi ve genişletilmesi anlamına da gelir (Knight, 2007: 51-52). Bu nedenle pratikler, bireysel başarıya indirgenemeyen ve ortak ölçütler dolayımıyla normatif anlam yüklenen kazanımlar meydana çıkaran etkinlikler şeklinde anlaşılır.

Pratiklerin bu karakteri, onların teknik gelişmelere indirgenemeyecek tarihsel bir boyut taşımasını da beraberinde getirir. MacIntyre'a göre her pratik, amaç ve ölçütlerinin zaman içinde değişmesiyle oluşan, kendine has bir tarihe sahiptir ve bugünkü ve geçmişteki uygulayıcıları birbirine bağlayan normatif bir süreklilik üretir (EP: 327, 328; Lutz, 2004: 41, 42). Kurumsallaşma, pratiklerin uzun vadede ayakta kalabilmesinin şartı olsa da bu merhalenin kendisi de kimi riskler barındırır. Pratiklerin maddi kaynaklara erişim ve eşgüdüm gibi nedenlerle içine yerleştiği kurumlar, kendi iç mantıkları gereği, farklı öncelikler etrafında örgütlenirler ve verimlilik, performans, büyüme, ölçülebilir çıktı gibi ölçütlere göre hareket ederler. Dağıttıkları getiriler de kıt ve rekabetçi dışsal iyilerdir (EP: 335). Kurumlara özgü işleyiş mantığının pratikler düzlemine aktarılması bir aşındırma dinamiği yaratarak, içsel hedef ve standartların yerini dışsal ölçütlere bırakması tehlikesini doğurur (EP: 335; Beadle & Moore, 2006: 330). Nihayetinde pratiklerle kurumların birlikteliği, içsel ve dışsal iyilerin iç içe geçtiği bir gerilim sahasıdır.

Analiz toplumsal hayatın genel düzeyine doğru genişletildiğinde, söz konusu etki daha da belirginleşir. Modern toplumlar tutarlılığı devlet tarafından sağlanan kurumsal yapılar içinde örgütlenmişlerdir. Bürokrasiler kurallara bağlılık, hesaplanabilirlik, öngörülebilirlik ve gayri şahsilik gibi biçimsel rasyonalite ölçütlerinin yanı sıra, verili kabul edilen amaçların uygun araçlarla eşleştirilmesine dayanarak iş görür (Weber, 2012: 363). Biçimsel rasyonalite, pratiklerce tanımlanan iyilerden bağımsız bir etkinlik olma iddiasıyla kendini ortak yaşam biçimlerinden ayrı ve onların üzerinde bir düzleme yerleştirir. MacIntyre'a göre bürokrasinin "toplumsal realitenin bazı yönlerini kontrol etmekte teknik üstünlüğe sahip olma" iddiasının kaynağında yatan bu düşünüş, aslında "yönetime has" kurgunun bir parçasıdır (EP: 144,145). Erdem Peşinde bu kurguyu, duygucu kültürün merkezi karakterlerinden yönetici figürü üzerinden somutlaştırır. Max Weber'in bürokratının ahlak düzeyindeki karşılığı sayılabilecek yönetici, toplum bilimlerinin sağladığı varsayılan düzenlilik ve öngörülere dayanarak kendisini nötr bir uzman gibi tarif eder (EP: 147–149; Lutz, 2012: 53-54). Modern devlet ve şirketlerde kurumsallaşan yönetsel kurgunun merkezine yerleşen bu figür, taleplerini teknik bir dil kullanarak ifade eder (Knight, 1998: 6; Knight, 2007: 187; Knight, 2020: 118; Nicholas, 2012: 89). MacIntyre, sosyal bilimlerin böyle bir yönetsel otoriteyi temellendirme çabasının arkasında yatan bilgi anlayışını sorgulayarak, bu fikrin savunulamaz olduğunu ileri sürer (McMylor, 1991: 131–133). Tarafsızlık iddiasının dayanaksızlığı MacIntyre'ın yöneticiyi neden duygucu kültürün başlıca karakterlerinden saydığını açıklar. Duygucu dilin görünüşte rasyonel ancak fiilen manipülatif niteliği, bu figürün eylem ve yargılarında cisimleşmektedir.

Pratiklerin kurumlarla ilişkisini ikincisi yönünde büken bu daha geniş düzlem, pratik akıl yürütmenin imkanlarını belirleyen kapsamlı bir dönüşümün altını çizer. Kurumların baskın olduğu bir düzende eylemler; ölçülebilir çıktılar, etkinlik kriterleri ya da prosedürel uygunluk üzerinden değerlendirilir. Biçimsel rasyonalite, pratiklere içkin değerlendirmeleri bütünüyle ortadan kaldırmasa da hangi tür gerekçelerin makul sayılacağını belirleyen alanı belirgin biçimde daraltır (Knight, 2007: 133, 146). Sonuç, içerikten çok biçiminin rasyonelleşmesidir: "Ne yapmalıyım?" sorusu giderek "hangi kural geçerli?" ya da "hangi prosedür izlenmeli?" sorularına indirgenir. Eylemin neden icra edildiği geri plana itilirken, nasıl ölçüldüğü ve hangi kurala uyduğu soruları merkezileşir.

Erdem Peşinde bu dönüşümü esasen pratik akıl yürütmenin toplumsal koşulları düzeyinde teşhis eder; failin bunu nasıl deneyimlediği ise doğrudan incelemenin merkezinde yer almaz. Dönüşüme fail açısından bakmak için Bernard Williams'ın modern ahlak eleştirisine kısaca başvurulabilir. Williams, eleştirisini "ahlak sistemi" adını verdiği bir kavrayış etrafında geliştirir. Bu sistemde, diğer değerlendirmelerden üstün, evrensel ve bağlayıcı kabul edilen özel bir yükümlülük anlayışı belirleyicidir (Williams, 1985: 7–16, 200). Böylece ahlaki akıl yürütme, kişinin duygularından, bağlılıklarından ve tarihsel konumundan ayrıştırılarak tek tip ilkelerden türetilebilecek homojen bir düzlem gibi kurgulanır. Gerekçeler bu modele indirgendikçe deneyim yoksullaşır. Ortaya çıkan yapı biçimsel açıdan güçlü görünse de kişi tarafından sahiplenilme vasfını kaybeder (Williams, 1985: 7–19, 129–130, 200). İki yaklaşımın birlikte değerlendirilmesi, kurumlara yönelik teşhisin fail düzeyindeki fenomenolojik karşılığı belirgin hale getirir. Bu nedenle Erdem Peşinde'nin kurucu izleği, ahlaki muhakemenin kişiyle yeniden temasını da içeren bir açılım olarak yorumlanabilir.

MacIntyre, ahlaki muhakemeyi toplumsal bağlanımlar içinde yeniden kurma çabasını erdem tartışması aracılığıyla sürdürür. Akıl yürütme belirli pratikler içinde yetişmiş, belirli iyilere bağlanmış ve bu bağlanımları sürdürebilen bir kişinin edimleri olarak kavranır. Bu açıdan erdem, muhakemenin kişiyle yeniden ilişkilendirilmesinin kavramsal adıdır. Ancak bu süreç pratiklerin etkinlik alnıyla sınırlı kalmaz. MacIntyre erdemi, üç düzeyli bir yapı çerçevesinde inşa eder: Pratikler, bireysel yaşamın anlatısal bütünlüğü ve gelenek. Bir insanî özelliğin erdem sayılabilmesi, düzeylerin her birine içkin gerekleri yerine getirmesine bağlıdır (EP: 469). İlk aşamada tartışma, tekil faaliyetlerde temellenen muhakemenin anlatısallık içinde nasıl sürdürüldüğünü göstermek üzere genişletilir. Takip eden bölümde bu genişleme içinde erdemin kazandığı anlam incelenecek, gelenek ise bir sonraki başlıkta ele alınacaktır.

Failin Birliğini Yeniden Kurmak

Erdem kavramının inşa mantığı içinden bakıldığında pratikler, failin hangi iyilere yöneldiğini ve bu iyiler doğrultusunda nasıl eylemde bulunduğunu tanımlar. Bu düzeyde erdemler, henüz insan yaşamının tamamına ve geleneğin tarihselliğine yerleşmemiş olmakla birlikte, içsel iyilerin tanınması ve elde edilmesini mümkün kılan nitelikler olarak anlam kazanır. Bir pratiğin içsel iyilerinin katılımcıların ortak amaçlarıyla korunabileceği gerçeği, aynı anda hem bireysel hem de onu aşan bir içeriğe işaret eder (Beadle & Moore, 2006: 333). Dürüstlük, cesaret ya da adalet gibi erdemler, sadece bireyin iç dünyasına ait psikolojik özellikler değil aynı zamanda pratiklerin sürekliliğini sağlayan unsurlardır.

MacIntyre'a göre insan yaşamı, birbirinden yalıtılmış etkinliklerin toplamı değildir; zaman içinde tutarlılık kazanan ve farklı bağlılıkları bir araya getiren bir bütünlük taşır. Dolayısıyla erdemin anlamı da belirli pratiklere içsel iyileri korumaktan, failin yaşamına istikamet veren eğilimlere doğru genişler. Knight'ın dikkat çektiği üzere MacIntyre'da insanın iyiye yönelimi, pratikler aracılığıyla erişilebilen yanını aşan ve iyiler arasında bir düzen kurmayı mümkün kılan daha kapsamlı bir anlam örgüsüne işaret eder (Knight, 2020: 115–116). Anlatısallık, erdemin bu daha geniş düzen içine nasıl yerleştiğini göstermek üzere devreye girer. Anlatıyı kapsayan anlamıyla erdemler, insan hayatının rasyonel birliğini mümkün kılan niteliklerdir. Bunlar, "karşılaştığımız kötülük, tehlike, ayartma ve akıl çelmelerin üstesinden gelmemizi sağlayarak söz edilen türde bir arayış sürecinde bize destek olacak ve bizleri gittikçe yükselen bir ben-bilgisiyle donatacak olan eğilimlerdir" (EP: 377). Böylelikle erdemler, tekil eylemlerde sergilenen başarılar ya da başarısızlıklarla ölçülen özelliklerin ötesine geçerek, failin yaşamı boyunca belirli iyilere ne derecede sadık kaldığını hesaba katacak bir içerikle tanımlanır. Ancak hayatın bütünlüğü, failin yaşamının dışarıdan dayatılmış ya da sabit bir plana indirgenmesi anlamına gelmez. MacIntyre'ın kastettiği anlamda anlatısallık, belirsizlikler, çatışmalar ve beklenmedik kırılmaları da kapsar. Fail, kendi yaşamını anlamlandırırken geçmiş eylemlerini yeniden yorumlar, bazı doğrultuları terk eder ve bazı bağlılıklarını derinleştirir. Bu süreçte anlatı sabit kalmaz ama tamamen dağılmaz da. Yaşamın öyküsü, süreklilik ile değişim arasındaki gerilim içinde şekillenir.

Anlatısallık, MacIntyre'ın modern hayatın parçalı görünümüne yönelttiği eleştiriyi de derinleştirir. Modern dünyada kişinin yaşamı, her biri kendi normlarına sahip iş, aile, yurttaşlık ve boş zaman gibi bölümlere ayrılmıştır. Birey farklı beklentilere yanıt veren çoklu rollerin taşıyıcısı haline gelir (EP: 351–352). Düşünüre göre bu durum, iyiye ilişkin muhakemenin asli dayanağını gözden kaçırır; zira eylemler, failin geçmişi ile geleceğe dönük tasarıları arasında kurulan bağ içinde anlam kazanır (EP: 372). İnsan yaşamının bağımsız epizodlara ayrılması, ahlaki failin birliğini de görünmez kılar. Fail, bütünlüklü bir yaşamın öznesi olmaktan çıkarak, rollerin gereklerini yerine getiren soyut bir benliğe dönüşür. Roller arasında birleştirici bir ilke bulunmadığında, yaşam anlatısı parçalanır ve erdemlerin belirli durumlara özgü beceriler düzeyine indirgenme tehlikesi doğar (EP: 377). Bu nedenle anlatısallık, pratikler düzeyinde başlayan tartışmayı yaşamın bütününe taşıyan kurucu bir halka işlevi görür.

Erdem Peşinde'de anlatı normatif temellendirmeyi kendi içinde taşıyan, tamamlanmış bir çerçeve olarak kabul edilmez (Lutz, 2004: 42–43). Anlatı, bireysel yaşamı normatif bir akış içinde düzenler ancak bu düzenlemenin hangi iyiler etrafında yapılacağı sorusu anlatının ötesine uzanır. MacIntyre'ın dile getirdiği üzere, "beşinci yüzyıldaki Atinalı bir general için iyi hayat demek olan şey, bir Ortaçağ rahibesi veya bir on yedinci yüzyıl çiftçisi için iyi hayat demek olan şeyle aynı değildir" (EP: 377). İyi arayışı, bireysel yaşamın içinde "gömülü" olduğu toplulukların hikayeleri ve paylaşılan tarihsellikler içinde gerçekleşir (EP: 379). MacIntyre'ın gelenek tartışması, anlatının görünür kıldığı bu ihtiyacın devamıdır.

Geleneğin Dinamikleri ve Gerilimleri

MacIntyre için gelenek, anlatının ardından gelen bir katman ya da bireysel yaşam öykülerine dışarıdan eklenen tarihsel bir arka plan değildir. Erdem Peşinde'de gelenek, "tarihsel olarak genişleyen ve toplumsal olarak cisimleşen bir argüman ve özellikle de söz konusu geleneği kısmen oluşturan iyilere dair bir argüman" şeklinde tarif edilir (EP: 382). Buradan hareketle gelenek, anlatının rasyonel olarak hareket edebileceği imkânları belirleyen tarihsel ufuklara karşılık gelir. Lutz'un dikkat çektiği üzere bu gelenek kavrayışı daha sonra geliştirilecek kuramsal ayrımları bütünüyle içerecek şekilde sistematikleştirilmez; buna rağmen analizin işleyişinde kurucu bir rol oynar. Pratiklerin tarihsel yerleşikliği, anlatının topluluk hikâyelerine bağımlılığı ve rasyonel tartışmanın sürekliliği talebi, metinde

geleneğin hem kurucu hem de dönüşüme açık yanını gösterir (Lutz, 2004: 43–46). Pratikler ve anlatılar içinde yönelinen iyilerin hangi dayanaklarla meşru kılınabileceği, hangi eleştirilerin rasyonel kabul edileceği ve hangi akıl yürütme yollarının geçerli sayılacağı, bu tarihsel süreç içinde şekillenir ve dönüşür (Lutz, 2004: 77–78). Bununla beraber gelenek, durağan bir miras ya da aktarılması gereken hazır bir içerik değildir. Pratik akıl yürütmenin odağı da belirli norm ya da değerlerin korunmasına indirgenemez. Krizler, içsel başarısızlıklar ve sınırları aşan akıl yürütmeler geleneğe dahildir. Bir geleneğin yaşaması, iç tutarlılığını sürdürebilme kadar gerekçelerini sorgulayıp yeniden kurabilme kapasitesine bağlıdır (EP: 381). O halde geleneğin anlaşılır kılınması, onun kendisini bir gelenek olarak nasıl kurduğuna dair muhakemeyi de gerekli kılar (McMylor, 1994: 159). Hangi iyilerin öncelikli olduğu ve hangi pratiklerin korunmaya değer sayıldığı hem devamlılığı hem de dönüşümü mümkün kılan bu zeminde belirlenir.

MacIntyre'ın geleneğe bakışı, onu hem modern evrenselcilikten hem de muhafazakâr gelenek savunularından ayırır. Evrenselliği tarihsel akıl yürütme pratiklerinden bağımsızlaştırarak kurma iddiası reddedilirken, geleneğin akıl karşısında eleştiri dışı bırakılmasına da izin verilmez (Frazer & Lacey, 1994: 279). Böylelikle rasyonel temellendirmenin ortak soyut kurallar düzeyinde tarihsizleştirilmesi ile aidiyet adına dondurulması karşısında üçüncü bir yol açılır (McMylor, 1994: 159). MacIntyre'ın kavrayışında gelenek, tarihselliği ve iç gerilimleri aracılığıyla dönüşen canlı bir yapı karakteri taşır. Kendi tutarlılığı içinde anlam kazanan, ancak eleştiri ve çatışmayı dışlamayan bu nitelik, farklı gelenekler arasında rasyonel karşılaştırmayı da mümkün kılar. Yine de böyle bir imkân, tarafsız ve tarih-üstü ölçütlere başvurulabileceği şeklinde anlaşılmamalıdır (EP: 472–473). Aksine rasyonel üstünlük, her bir geleneğin kendi içinde sergilediği açıklama ve yenilenme kapasitesi hakkındaki muhakemeden doğar. Ulaşılacak nokta ise "mutlak doğrulanma" değil, "belirli bir tarihsel anda dünyayı şimdiye kadar ortaya konmuş en iyi biçimde" anlaşılır kılabilme olacaktır (EP: 472–473). Bir geleneğin karşılaştığı sorunları ne ölçüde açıklayabildiği, gelişim sürecinde ortaya çıkan başarısızlıkları nasıl telafi ettiği ve iç gerilimlerini daha ileri bir muhakeme düzeyinde yeniden kurup kuramadığı bu süreçte rol oynar. Bu çerçevede gelenek, rasyonel değerlendirmeden muaf bir miras değil, bizzat muhakemenin varlık zeminidir.

Gelenekle beraber, erdem kavramının üç düzeyli şeması tamamlanır. Pratikler, içsel iyilerin şekillendiği etkinlik alanlarını; anlatısal bütünlük, iyilerin hayatın sürekliliği içinde nasıl yönlendirildiğini; gelenek ise bireysel yönelimlerin hangi tarihsel tartışma zeminleri içine yerleştiğini gösterir. Üç düzeyin her birinde işleyen içeriğiyle erdem, pratiklerin ve yaşam anlatılarının geçmişle ve gelecekle kurduğu bağı taşıyan, edinilmiş özelliklerdir. Adalet, dürüstlük ve cesaret gibi erdemlerin eksikliği yalnızca bireysel karakter kusurları değil, aynı zamanda pratiklerin ve tarihsel muhakeme biçimlerinin zayıflamasına yol açan yapısal zaaflardır (EP: 382–383). Bu bakış açısı, modern ahlak kuramlarının soyut ilkeler üzerinden kurmaya çalıştığı rasyonel temellendirme yerine, pratikler, yaşam anlatıları ve tarihsel geleneklere yaslanan bir anlayışı temsil eder. Erdemler, düzeylerin kendi iç gerilimleriyle birlikte düzeyler arası dinamikler, kırılmalar ve yeniden yorumlama süreçleriyle kurulan; pratik rasyonalitenin hem sınırlarının belirlendiği hem de gereklerinin açığa çıktığı bu dinamik bütünlük içinde ortaya çıkar.

Pratik rasyonalitenin toplumsal koşullarına yapılan vurgu, siyasete dair bir akıl yürütmeyi de gündeme getirir. MacIntyre modern siyasete temkinle yaklaşmakla kalmaz; mevcut siyasal yapı ve süreçlerin çoğu zaman pratik rasyonalitenin sınırlarını daraltan dinamikler yarattığının da altını çizer (EP: 417, 433). Knight'a göre düşünürün kurumsallaşmış siyasete mesafesi, yerleşik yaşam biçimlerinden yola çıkan gerekçelendirmelerin hâkim siyasal yapma tarzları tarafından soğurulması ilişkin kaygının ifadesidir (Knight, 2007: 204). Ancak bu yaşam biçimleri yalnızca yıkıma açık yapılar şeklinde anlaşılmaz; kendi içinde anlam ve imkân taşıyan mevziler olarak da değerlendirilir (Bernacchio & Knight, 2020: 151). Erdem Peşinde'nin sonunda yer verilen Aziz Benedikt göndermesi, bu yaklaşımı somutlaştıran tarihsel bir örnek sunar. Geç Roma dünyasının dağılma döneminde Benedikt, yeni bir siyasal düzen kurma çabalarından uzak durarak; ortak yaşam, öğrenme ve disiplin etrafında örgütlenen manastır geleneğini başlatmıştır. Zamanla manastırlar, klasik kültürün ve belirli akıl yürütme pratiklerinin devamını sağlayan kalıcı oluşumlar haline gelmiştir. Bu örnek, MacIntyre için yalnızca geçmişte kalmış bir vaka değil aynı zamanda modern dünyaya ilişkin önerinin girizgahıdır:

> "Bu aşamada önemli olansa, uygarlığın, entelektüel ve ahlaki yaşamın, halihazırda üzerimize çökmüş olan yeni karanlık çağ boyunca korunabileceği, dar topluluklar inşa etmektir… Ama ne var ki, barbarlar bu kez surların ötesinde beklemiyor: Zaten içimizdeler ve bir hayli zamandır bizi yönetip durmaktalar… Bizler Godot'yu değil, ama yeni bir başka—kuşkusuz ki çok farklı—bir Aziz Benedikt'i beklemekteyiz" (EP: 449).

Alıntı, modern ahlaki failden beklenenin geri çekilme ya da içe kapanma değil, dayanıklı ve süreklilik kazanabilen ortak yaşam biçimlerinin inşasına yönelmek olduğunu açıklığa kavuşturur.

Sonuç

Bu çalışmada Erdem Peşinde'de ortaya konan modern ahlak krizi teşhisi, kültürel görünümleri ve biçimsel rasyonaliteyi de kapsayacak biçimde ele alınmış ve pratik rasyonalitenin toplumsal taşıyıcılarının çözülmesi ekseninde incelenmiştir. Bu doğrultuda eleştirel izlek; ahlak dilinin fragmanlara ayrılması, duyguculuğun kültürel egemenliği, ahlakın kurallara indirgenmesi ve bürokratik rasyonalitenin yaygınlığı gibi olguları,

gerekçeyi mümkün kılan pratik, anlatısal ve tarihsel düzeylerde yaşanan parçalanmanın farklı tezahürleri olarak ortaya koymuştur. Kurucu izlekte ise bu düzeyler, pratik rasyonalitenin varlık kazanabildiği ilişkiler bütününü açıklayan ve birbirini tamamlayan uğraklar olarak tartışılmıştır. İzlekler arasındaki ayrımın analitik niteliği, kurucu boyutun eleştirel çözümlemenin içinden geliştiğinin altını çizer. Modern ahlakın bütünlüğünü yitirmesi teşhisi, bütünlüğün hangi koşullarda mümkün olabildiğini de negatif bir tasvir üzerinden açığa çıkarır. Böylece ahlaki rasyonaliteyi zayıflatan etkenler incelenirken, hangi zeminlerde yeniden işlerlik kazanabileceği de gösterilir. Dolayısıyla erdem, pratik, anlatısal bütünlük ve gelenek kavramları eleştiriye sonradan eklenen normatif ilkeler değil, bizatihi bu analizden türeyen açılımların teorik ifadesi olarak kavranır. MacIntyre'ın eleştirisinin odağının normların içeriğinden çok, bu normları taşıyan bağların zayıflaması ve kopması olduğu, böylelikle, daha belirgin hale gelir.

Erdem Peşinde, günümüzde yaşanan ahlak krizini aşmaya yönelik hazır bir ilke dizisi ya da sistematik bir program sunmadığı gibi, modern dünyada iyi hayatın ne olduğuna dair bir belirleme de yapmaz. Eserin argüman çerçevesi, bu tür bir belirlemenin ancak pratikler ve yaşam anlatılarının tarihselliği içinde gerçekleşebileceğini gösterir. Telos tarihsel ufuklara yerleştirilerek yeniden düşünülür. Tarih-dışı, evrensel normların reddi, siyaset tartışmasında da karşılık bulur. MacIntyre modern dünyada yaygınlık kazanmış biçimiyle siyasete karşı eleştirel bir tutum alır. Bu konumlanma, düşünürün kurumlar ve bürokratik organizasyonlara ilişkin saptamalarıyla paraleldir. Bürokratik rasyonalite, pratiklere içkin değerlendirmeleri dışlayarak akıl yürütmeyi teknik etkinlik ve araçsal başarı ölçütleri etrafında yeniden düzenler. Benzer biçimde, baskın siyaset yapma tarzları da pratik rasyonalitenin işlerliğini kısıtlar ve onu taşıyan bağları ikincilleştirir.

MacIntyre'ın siyasete dair görüşleri sıklıkla karamsarlıkla nitelendirilmiştir. Ancak bu "karamsarlık", esasen siyasete değil, onu çevreleyen ilişkilere yöneliktir. Kurumsallaşmış siyasetin sınırlılıkları bu temel teşhisin sonucunda ortaya çıkar. Çalışmanın analiz hattı izlendiğinde, söz konusu nitelemenin iki unsuru belirginleşir. MacIntyre, rasyonel gerekçelendirmenin ancak belirli toplumsal bağlamlar içinde varlık kazanabileceğini ortaya koyar. Modernlik eleştirisi ise bu bağlamların sistematik biçimde aşındığını ve yer yer yıkıma uğradığını gösterir. Bu iki tespitin birlikte değerlendirilmesi, siyasete mesafenin gerekçesi açıklığa kavuşturur. Düşünür açısından modern siyasal alan, pratik rasyonalitenin kurucu kaynağı değildir. Egemen siyasal biçimlerin dışında gelişen bir siyasallık ise ancak pratikler ve onları taşıyan ortak yaşam biçimleriyle kurduğu bağ ölçüsünde anlam kazanır. Günümüzde bunlar, toplumsal dokunun yaygın unsurları değil, kesintiye açık ve sürekliliği güvence altına alınmamış oluşumlardır. Buralarda doğabilecek dinamikler de aynı nedenle kırılgan ve güvencesizdir. Söz konusu istikrarsızlık tespiti, bir yandan MacIntyre'ın modernlik eleştirisine karamsar bir ton verirken, diğer yandan pratik rasyonalitenin bütünüyle ortadan kalkmadığını; kısıtlı da olsa varlığını sürdürdüğünü gösterir. Bu yönüyle Erdem Peşinde, modern dünyanın sınırlarını ciddiyetle kabul eden, ancak bu sınırlar içinde hangi tür imkânların varlığını sürdürdüğünü görünür kılan bir metin olarak yorumlanabilir.

Extended Abstract

This article examines After Virtue: A Study in Moral Theory by Alasdair MacIntyre in terms of its diagnosis of the moral disorder characterizing modern societies as well as the conditions under which practical rationality can still be sustained. The article follows a line of interpretation that emphasizes the critical and constitutive dimensions of the work, and proposes an analytical distinction to restate the central argument of the book. The first two moments correspond to what Christopher Lutz calls the critical dimension of MacIntyre's project, while the third concerns the constructive dimension.

The first critical moment examines the failure of the Enlightenment project of rational justification of objective morality. Enlightenment thinkers abandoned teleology, and attempted to formulate universally binding rules independently of inherited forms of life. Yet, these attempts led to rival sets of rules, based on incommensurable constructs of human nature. For MacIntyre, modern moral philosophy's failure to deliver on their promise of rational consensus on moral principles, can be traced to the fragmentation and disarray characterizing moral outlook today. The interminability of moral arguments is the key to understand other aspects of the cultural condition that MacIntyre calls the emotivist culture. In this context discussions on morality are interminable due to the fact that their premises are gathered from a variety of moral traditions, in isolation of the frameworks that made them intelligible. The consequence is a form of discussion where arguments seem to continue indefinitely or ended on choices that cannot be rationally justified. In this sense moral language of the emotivist culture is manipulative in essence, though not in appearance. The emotivist self is the type of moral agent typical to this culture, and functions as an active carrier of emotivism. The second critical moment concerns the strains exerted on practices by the institutions they are embedded in, as well as by the surrounding institutions of a modern society. Practices are cooperative activities, defined by the presence of goods internal to them. In contrast, institutions and bureaucratic structures operate on the basis of instrumental rationality, and by standards such as productivity, measurable outputs etc. This situation threatens the achievement criteria and the shared goods internal to practices through subordination or by

simply rendering them irrelevant. From within this diagnosis emerges the constructive moment. MacIntyre investigates how practical rationality can be sustained, even under said conditions, by a series of interrelated concepts. The concepts of internal goods, virtue, and narrative unity work together to clarify the contexts in which agents recognize goods and order their commitments in historically extended traditions of argument.

Kaynaklar

Baier, A. C. (1991). A Progress of Sentiments: Reflections on Hume's Treatise. Harvard University Press.

Beadle, R., & Moore, G. (2006). "MacIntyre on Virtue and Organization". Organization Studies, 27(3), 323–340.

Bernacchio, C., & Knight, K. (2020). "MacIntyre and Political Philosophy". R. Beadle & G. Moore (Ed.), Learning from MacIntyre (s. 45–60). University of Notre Dame Press.

Bernstein, R. J. (1991). The New Constellation: The Ethical-Political Horizons of Modernity/Postmodernity. MIT Press.

D'Andrea, T. D. (2006). Tradition, Rationality, and Virtue: The Thought of Alasdair MacIntyre. Ashgate.

Foot, P. (2001). Natural Goodness. Oxford University Press.

Frazer, E., & Lacey, N. (1994). "MacIntyre, Feminism and the Concept of Practice". Horton & S. Mendus (Ed.), After MacIntyre: Critical perspectives on Moral and Political Philosophy (s. 277–292). University of Notre Dame Press.

Gill, M. B. (2006). The British Moralists on Human Nature and the Birth of Secular Ethics. Cambridge University Press.

Horton, J., & Mendus, S. (1994). "After Virtue and After". Horton, J., & Mendus, S. (Ed.), After MacIntyre: Critical Perspectives on Moral and Political Philosophy. University of Notre Dame Press.

Hursthouse, R. (1999). On Virtue Ethics. Oxford University Press.

Knight, K. (1998). "Introduction". K.Knight (Ed.), The MacIntyre Reader (s.1-27). Polity Press.

Knight, K. (2007). Aristotelian Philosophy: Ethics and Politics from Aristotle to MacIntyre. Polity Press.

Knight, K. (2020). "Tradition, Politics, and Rationality". Beadle & G. Moore (Eds), Learning from MacIntyre (s. 113–128). University of Notre Dame Press.

Lutz, C. S. (2004). Tradition in the Ethics of Alasdair MacIntyre. Lexington Books.

Lutz, C. S. (2012). Reading Alasdair MacIntyre's After Virtue. Continuum.

MacIntyre, A. (2019). Erdem Peşinde: Bir Ahlak Teorisi Çalışması (Çev. Muttalip Özcan). VakıfBank Kültür Yayınları.

McMylor, P. (1994). Alasdair MacIntyre: Critic of Modernity. Routledge.

McMylor, P. (2020). "MacIntyre and Sociology". R. Beadle & G. Moore (Ed.), Learning from MacIntyre (s. 129–143). University of Notre Dame Press.

Murphy, M. C. (Ed.). (2003). Alasdair MacIntyre. Cambridge University Press.

Nicholas, J. (2012). Reason, Tradition, and the Good: MacIntyre's Tradition-Constituted Reason and Frankfurt School Critical Theory. University of Notre Dame Press.

Porter, J. (2003). Tradition in the Recent Works of Alasdair MacIntyre. K. Knight (Ed.), Alasdair MacIntyre (s. 38–69). Cambridge University Press.

Weber, M. (2012). Economy and Society. G. Roth & C. Wittich (Ed). University of California Press.

Williams, B. (1985). Ethics and the Limits of Philosophy. Harvard University Press.